

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Doç. Dr. Selcan GÜRÇAYIR TEKE
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Halk Bilimi Bölümü
selcan.teke@hbv.edu.tr
ID: 0000-0002-7668-8644

10.56387/ahbvedebiyat.1185036

Gönderim Tarihi: 06.10.2022
Kabul Tarihi: 06.03.2023

Alıntı: GÜRÇAYIR TEKE, S.
(2023). "Türk Halk Bilgisi Derneği
ve Çalışmaları". *AHBVÜ
Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (ÖZEL
SAYI-Nisan2023), 95-105.

TÜRK HALK BİLGİSİ DERNEĞİ VE ÇALIŞMALARI

Bu çalışma Gürçayır Teke, Selcan. (2020) Türk Halk Biliminde Derleme Çalışmalar, Tartışmalar adlı kitabın "Derleme Metot Kazanıyor: Türk Halk Bilgisi Derneği ve Derleme Çalışmaları" başlıklı bölümünün gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş biçimidir.

ÖZ: Türkiye'de folklor terimi ilk kez 1913 yılında Ziya Gökalp'in "Halk Medeniyeti I" başlıklı yazısında "halkiyat" kelimesiyle ifade edilir. Ancak folklor terimi Macar araştırmacı Ignacz Kunos ile Ahmet Vefik Paşa'nın konuşmasında geçtiğinden 1885 yılında terimin ilk kez kullanıldığı kabul edilir. Türkiye'de folklor biliminin ilk derneği ise 1927 yılında kurulur. Folklor çalışmalarını bağımsız ve akademik bir perspektifle ele alan Türk Halk Bilgisi Derneği, Türkiye'de folklor çalışmalarının teorik ve uygulama alt yapısının oluşturulması bakımından oldukça önemlidir. Dernek o döneme kadar birbirinden habersiz ve amatör bir ruhla gerçekleştirilen folklor çalışmalarının daha sistemli ve bilimsel hale getirmeyi amaçlar. Dernek özellikle bilimsel derlemeciliğin bilimsel temellerini atması ve derleme faaliyetlerine ivme kazandırması açısından oldukça dikkate değerdir. Çıkarıldığı ilk derleme kılavuzuyla, Türkiye'nin çeşitli bölgelerine gerçekleştirdiği derleme gezileriyle ve yayımladığı *Halk Bilgisi Haberleri* adlı dergiyle Türk Halk Bilgisi Derneği Türk folklor tarihinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu yazıda Türk Halk Bilgisi Derneğinin kuruluşundan halkevlerinin açıldığı döneme kadar gerçekleştirdiği folklor çalışmalarına odaklanılacaktır. Türk Halk Bilgisi Derneği, ülke genelinde başlattığı derleme seferberliği ile ciddi bir halk kültürü külliyyatının derlenmesini sağlamıştır. Amatör folklorcular bir okul rolü üstlenmiş dernekle birlikte profesyonel bakış açıları kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Bilimi Tarihi, Derleme, Derleme Kılavuzu, Kaynak Kişi, Derleme Seyahatleri.

TURKISH FOLKLORE ASSOCIATION AND ITS ACTIVITIES

ABSTRACT: The term 'folklore' was first stated as "halkiyat" in Ziya Gokalp's article entitled "Halk Medeniyeti I" in Türkiye in 1913. However, as the term 'folklore' was used in a conversation between the Hungarian researcher Ignacz Kunos and Ahmet Vefik Pasha in 1885, the first usage of the term goes back to 1885. The first folklore association in Turkey was founded in 1927. Türk Halk Bilgisi Association, which had an independent and academic perspective, proved very important in that it was made possible to form the theoretical and practical basis of folklore studies in Türkiye. The Association aimed to make more systematic and scientific the folklore studies which were performed in an amateur spirit and unaware of each other until then. The Association is especially remarkable in that it laid the scientific foundation of scientific fieldwork studies and gave impetus to the fieldwork studies. Türk Halk Bilgisi Association has a privileged position in Turkish folklore history through its publication of the first guide of field work studies and the journal of *Halk Bilgisi Haberleri* as well as its realization of fieldwork trips to different parts of Türkiye and publishing. This study is intended to focus on folklore studies from the establishment of The Association to the opening of Halkevleri (Public Houses). The Association has made it possible to compile a respectable folk culture collection by initiating the fieldwork mobilization throughout the country. Amateur folklorists have gained a professional view and perspective thanks to the Association, which has so far served as a school.

Keywords: The History of Turkish Folklore, Field Work, Field Work Guides, Informant, Field Work Visits.

Türkiye’de folklor teriminden ilk olarak söz eden makaleler, 1913 ve 1914 yıllarında yayımlanır. Ziya Gökalp’ın *Halk Doğru* dergisinde yayımladığı “Halk Medeniyeti Başlangıç” ve “Halk Medeniyeti II” adlı yazıları milliyetçilik ve Türkçülük hareketlerinin ağırlık kazandığı bir atmosferde kaleme alınmıştır. Kendi milletinin ve köylüsünün geleneklerini, göreneklerini ve yaşayış biçimlerini keşfetmeyi hedefleyen aydınlar, yazılarıyla “ihmal edildiğini” düşündükleri bu alanda özellikle gençlerin çalışmaları gerektiğini öne süren makaleler yazarlar. Halk bilimi ya da o günkü adıyla “halkiyat” hem siyasal hem de sosyal açıdan stratejik bir alandır. Halk bilgisine karşı yaratılmaya çalışılan bu aydın dikkati 1927’de bilimsel çalışmalar yapacak bir derneğin açılmasına da zemin hazırlar.

Halk bilimi alanında bağımsız, akademik ve sistemli çalışmalar yapması beklenen Türk Halk Bilgisi Derneği, Anadolu Halk Bilgisi adı ile 1 Kasım 1927 tarihinde İshak Refet (İşitman), Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu) ve İhsan Mahvi beyler tarafından Ankara’da kurulur (Tan, 2006). Ancak ilk genel kurulunda Refet Bey’in teklifi doğrultusunda “daha şümüllü bir mana ifade etmesi itibarıyla” adı Türk Halk Bilgisi Derneği olarak değiştirilir (*Halk Bilgisi Mecmuası*, 1928: 187). Derneğin yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin ilke ve hedefleri ile bağlantısına dikkat çekmek amacıyla dernek yönetimi, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün “fahri başkanlığını” talep eden bir mektup kaleme alarak Yusuf Akçura’ya teslim eder, ancak bir sonuç alınmaz¹ (Yönetken, 1969: 2197). Mustafa Kemal Atatürk’e hitaben yazılan ancak ulaştırılmayan mektup, hem derneğin hem de o dönemin folklor anlayışını yansıtmaya açısından oldukça önemli bir belgedir. Derneğin yapacağı halk bilimi çalışmalarından elde edilecek verilerin “devletin siyasetinde ve millî medeniyetin inkişafında vasıta ve rehber olma” potansiyeline dikkat çekilen mektupta derneğin ve çalışmalarının stratejik önemi vurgulanır (Yönetken, 1969: 2198; Koşay, 1974: 81).

Daha önce antropologların, etnologların ve sonrasında da halk bilimcilerin kendilerine şiar edindikleri “bir yeri iyi yönetmek” için o bölgede yaşayan insanların kültürünü iyi bilmek gerektiği fikri mektupta sürekli olarak vurgulanır. Halkın “menşei, irkî ve lisanî hususiyetlerinin, mahallî âdet ve itikatlarının” araştırılması gerektiği ifade edilir. Yeni kurulan Cumhuriyetin kendisine örnek aldığı batı milletlerinden bahsedilerek halk bilgisinin öneminin bu yolla anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir. “Büyük garp milletlerinin” bir memlekete gönderecekleri memura öncelikle o yerle ilgili yazılmış “bütün etnolojik ve etnografik eserleri verdikleri” belirtilmektedir (Yönetken, 1969: 2198; Koşay, 1974: 81). “Muasır medeniyetlerin tarihi”ne bakıldığında da halk bilgisinin göze çarptığına şahit olunmakta, “büyük edebiyat ve musiki hareketleri” ve “millî şuurun en yüksek eserleri” de halk bilgisi aracılığıyla gerçekleşmektedir. “Goethe’yi yetiştiren aslında “Herder’in lisanî tetkikleri”dir (Yönetken, 1969: 2198; Koşay, 1974: 81). Halk bilgisinin bir diğer gereklilik nedeni, düşmanların aleyhimize yapmış oldukları yayınları çürütmek ve reddetmektir. Hakkımızda oluşan yanlış kanaatleri giderebilmek için halk bilgisi alanında mesai harcamamız gerekmektedir (Yönetken, 1969: 2198; Koşay, 1974: 82).

Türk Halk Bilgisi Derneği, akademik anlamda folklor çalışmalarını devam ettirmek üzere öncelikle Türk folkloru ile ilişkili malzemeleri bir araya getirmek zorundadır. Fuad Köprülü’nün de folklordan bahseden ilk makaleler arasında yer alan “Yeni Bir İlim Halkiyat: ‘Folklore’” makalesinde de belirttiği üzere yabancı aydınlar Türk folkloru ile ilgili derlemeler ve çalışmalar yapmışlardır, ancak Türk aydını bu konuya pek ilgi göstermemiştir (Köprülü, 2008). Dolayısıyla Türk Halk Bilgisi Derneği öncelikle derleme çalışmalarına yönelerek elindeki malzemenin ne olduğunu tespit etmelidir. Tek bir şube ile yurt çapında derleme/alan çalışmaları yapamayacağının farkında olan dernek yönetimi, “Anadolu folklorunu” tespit etmek amacıyla yurt çapında örgütlenmeye fırsat veren şubelerin açılmasına yönelir. Ankara şubesinden sonra açılan ilk şube, İstanbul şubesidir. İstanbul şubesinin ardından M. Halit Bayrı diğer şubelerin açılması işini organize eder ve Bayrı’nın İstanbul’da tanıdığı halk bilimciler vasıtasıyla önce

¹ Halil Bedii Yönetken mektubun kaleme alınma tarihini 1 Temmuz 1927 olarak belirtirken Hamit Zübeyr Koşay 28 Temmuz 1927 tarihini verir.

Gaziantep ve Kayseri, ikinci aşamada Bursa, Erzurum, İzmir, Kastamonu, Kırklareli, Konya, Muğla ve Sinop, üçüncü aşamada da Antalya, Balıkesir, Isparta, Kütahya, Manisa ve Trabzon şubeleri açılır² (Bayrı, 1952/1: 474).

Şubelerin “dernek üyelerinin aylık bağışlarını toplamak, derneğin yayınlarını üyelere dağıtmak” gibi idari işlerinin yanında “üyelerinin tesbit edebildikleri folklor malzemesini İstanbul şubesine göndermek, folklor ve etnografya üzerinde ortak çalıştırmak, müsait seviyede bulunanları ve özellikle gençleri folklorun mahiyetine, folklor maddelerini derleme usul ve esaslarına dair konferanslarla aydınlatmak ve mümkün olduğu kadar dernekle ilgilendirmek, millî kültür müesseseleri ile temasda bulunmak, gerektikçe onlardan yardım istemek veya onlara yardım etmek” gibi akademik sayılabilecek konularda da görevleri bulunmaktadır (Bayrı, 1952/1: 475). İstanbul şubesi özellikle Anadolu’daki şubelerin organize edilmesi ve gelen derlemelerin toplandığı merkez olması dolayısıyla öne çıkar ve Ankara şubesi zaman içerisinde merkezî vazifelerini tamamıyla İstanbul Şubesine devreder (Bayrı, 1952/1: 475).

Dernek bünyesinde oluşturulan encümenler aracılığı ile folklorun çeşitli alanlarına ilişkin çalışmalar yürütülür. İlim ve İrşad Encümenleri derleme çalışmalarının organize edilmesi ve sonuçlarının yayımlanmasına ve folklorla ilgili bilimsel faaliyetlerin yerine getirilmesine katkı sağlamıştır. İrşad Encümeni liseli öğrencilere “folklor mevzuu ve mahiyeti ve folklor derleme usulleri” üzerine konferanslar verir.³ Bu konferanslar öğrencileri derleme yapma konusunda motive eder.

Dernek, derleme konusunda istekli olan öğrencilere “çalışma programı” vererek bir bakıma amatör ruh ve heyecan taşıyan öğrencilerin çalışmalarına sistematik bir bakış açısı kazandırmaya çalışır. Türk Halk Bilgisi Derneğinin kurulmasıyla birlikte o güne kadar dağınık olan folklor çalışmalarının bir düzene ve sistematığa kavuştuğuna dair düşünceler halk bilimciler arasında oldukça yaygındır (Ülkütaşır, 1972; Alangu, 1983).

Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber

Türk Halk Bilgisi Derneği tarafından 1928 yılında ilk baskısı yapılan *Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber*, Cumhuriyetin ilanıyla alevlenen ve hız kazanan halk bilimi çalışmaları ile ilgilenecekler yol gösterme amacı taşımaktadır. *Rehber*’in ilk iki baskısı eski harflidir.⁴ Latin harfleriyle baskısı Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun ön sözüyle birlikte *Folklor ve Etnografya Kılavuzu* adıyla 1949 yılında İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat ve Müze Arşivi yayınlarından çıkar. *Rehber*’in Latin harfli baskısı yapılmadan önce Burdur Halkevinin dergisi olan *Burdur*’da önemli bir kısmının Latin harfleriyle peyderpey neşredildiği bilinmektedir. Türk Halk bilgisi Derneği derleme yapacakların metot eksikliğine cevap vermek için hazırladığı *Rehber*’i derneğin temsilciliklerine, şubelerine ve ilgilenen kişilere göndermiştir. Mehmet Halit, *Halk Bil-*

2 Ali Rıza (Yalgın) Bey Gaziantep, Ahmet Şükrü (Tunaoglu) Bey Kayseri, Faika İsamettin (Onan) Hanım Bursa, Mustafa Reşit Bey Erzurum, Esat (Çınar) Bey İzmir, Talat Mümtaz (Yaman) Bey Kastamonu, Vahit Lütfi (Salcı) Bey Kırklareli, Zeki (Dalboy) Bey Konya, Mustafa Cavit Bey Muğla, M. Şakir (Ülkütaşır) Bey Sinop, Ömer Bedrettin (Uşaklı) Bey Antalya, Hikmet Turhan (Dağlıoğlu) Bey Balıkesir, Hurşit (Alparslan) Bey Isparta/Yalvaç, Mustafa Hakkı Bey Kütahya, Cenap Refik Bey (Manisa), Eflatun Cem (Güney) Bey Sivas ve Şevket Bey Trabzon şubelerinin başına geçmişlerdir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Bayrı, 1952/1: 474, Tan 2006: 10).

3 Bayrı kendisinin de konferans verdiği bu liseler arasında İstanbul Erkek Lisesi, Kız ve Erkek Öğretmen Okulları olduğunu söyler. Konferans verenler ise Profesör Ahmet Caferoğlu, Ahmet Kudsi Tecer, Raife Hakkı, Saadettin Nüzhet Ergun ve Yusuf Ziya Demirci’dir (Bayrı, 1952/2: 489).

4 *Halk Bilgisi Mecmuası*’nda *Rehber*’in ikinci baskısının yapılacağından şöyle söz edilmektedir: “Anadolu’nun her tarafından dernek gayesine karşı gösterilen alakalar ve vukuu bulan müracaatlar arasında bir halk bilgisi rehberi ihtiyacını yakından gören ve düşünen dernek, hemen bu işi başarmayı düşündü ve rehberi hazırlayıp neşr etti. Rehberin bin beş yüz nüshası maarif vekaletine alınarak vilayetlerde teşkil edilen söz derleme yuvalarına gönderilmiştir. Mütebaki bin rehberde derneğe halk bilgisi alakadarlarına ve azalarına verilmiştir. Rehberin nüshası kalmadığından yakında ikinci tab’ı neşr edilmesi muhtemeldir” (*HalkBilgisi Mecmuası*, 1928: 189).

gisi Haberleri Dergisi'ne yazdığı "İlk Merhalede" başlıklı yazısında *Rehber*'in dernekçe her tarafa dağıtıldığını, Maarif Vekaletince vilayet ve kazalarda teşekkül eden "Söz Derleme" heyetlerine gönderildiğini, bu sayede halk bilgisi mevzularına dikkat çekildiğini ve Anadolu halk bilgisi malzemesinin toplandığını ifade eder (Mehmet Halit, 1930: 1).

Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber'in "Giriş" kısmında derlemenin nasıl yapılacağına, araştırmacılar da hangi özelliklerin bulunması gerektiğine ve derlemeden elde edilenlerin hangi amaçlara hizmet edeceğine ilişkin yol gösterici ifadeler yer almaktadır. Bunlar elbette ki amatör anlamda halk bilgisi ile uğraşan ya da bu disiplini merak edenler için oldukça önemli bilgilerdir. Ancak Anadolu'nun çeşitli kentlerindeki halk bilgisi derleyicileri, bu rehberden nasıl yararlanacaklar sorusu sorulduğunda rehberin kadrolar kısmının oldukça yol gösterici olduğu görülür. Kadrolarla, her şeyden önce halk bilgisi ile ilgilenenlerin nelere bakmaları gerektiği konusu açıklığa kavuşturulmuş ve halk bilgisinin bir anlamda sınırları çizilmiştir. Bir derleyicinin bir köye ya da kasabaya gittiğinde artık nelere bakması gerektiği konusunda kafası berraklaşmıştır. Kadroların ve derlemenin nasıl yapılacağına bir rehber biçiminde yayımlanması ve dernek aracılığıyla ilgilenenlere ulaştırılması yurdun genelinde yapılan çalışmalarda ortak bir biçim ve içeriğin yakalanmasını ve bu çalışmalar sonucunda elde edilen verilerin "metodik" olmasını da sağlamıştır. *Rehber*'de kadrolar yalnızca isim olarak geçmemekte alt başlıklarla açıklanmaktadır. Derlemede kullanılacak soru listeleri *Rehber*'de yer almasa da çok rahatlıkla sorulabilecek, geliştirilebilecek alt başlıklar ve bölümler bulunmaktadır.

Dernek, gerçekleştirdiği derleme gezilerinde, *Rehber*'deki kadrolar doğrultusunda derlemeler yapar. Abdülkadir İnan'ın raporlaştırdığı birinci ilmî seyahat bunu göreceğimiz uygulamalardan biridir ve Anadolu'daki derleyiciler için de ilk örneklerdendir. *Rehber*'in etkileri, yalnız dernek üyelerinin derlemelerinde değil, derneğin faaliyetlerini uzaktan ya da yakından izleyen ve halk bilgisi ile ilgilenenlerin derlemelerinde de görülür. Örneğin Sivas'ta ilk derlemeleri gerçekleştirdiği ifade edilen Halil Sami'nin tuttuğu derleme notlarında planını, *Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber*'i örnek alarak yaptığı görülmektedir.⁵ *Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber*'in yol gösterici rolü, *Halk Bilgisi Haberleri*'nde yer alan yazılarda da görülmektedir. Ülkütaşır, "çocuğa ilişkin halk bilimi malzemesi" topladığı dönemde notlarının "gelişigüzel" olduğunu ancak *Rehber* yayımlandıktan sonra "rehberin hakikaten rehberlik" ettiğini ve "rehberde işaret edilen" ancak kendisinin gözden kaçırdığı hususlar üzerinde de araştırmalar yaptığını ifade etmektedir (Ülkütaşır, 1938: 49).

Türk Halk Bilgisi Derneği, yayımladığı *Rehber* ve hazırladığı anketler aracılığıyla derleme çalışmalarını teorik anlamda metotlu hâle getirmek için çabalarda bulunur. Derneğin 1929-1932 yılları arasında düzenlediği dört derleme seyahati ile de metotlu derlemelerin pratik anlamda nasıl gerçekleştirilebileceğini göstermeyi amaçladığı görülmektedir.

Derleme Seyahatleri ve Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor

1927 yılında kurulan Türk Halk Bilgisi Derneği Encümeni, her yıl memleketin ayrı bir bölgesine "derleme ve tesbit heyetleri" gönderilmesine karar verir ve Dernek kapandığı 1932 yılına kadar dört derleme seyahati düzenler. Derneğin ilk ilmî seyahati 1929 yılında Abdülkadir İnan tarafından Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum ve Hasankale'ye gerçekleştirilir. İkinci ilmî seyahat, 1931 yılında Abdülkadir İnan'ın başkanlığında Hurşit Alparlan ve Ali Rıza Yalçın tarafından Gaziantep, Kilis ve Nizip'e, üçüncü ilmî seyahat 1931 yılında Müşfika İnan tarafından Maraş'a, dördüncü ilmî seyahat 1932 yılında M. Halit Bayrı, Yusuf Ziya Demirci ve Hikmet Turhan Dağlıoğlu tarafından Balıkesir, Dursunbey ve Sındırgı'ya düzenlenir (Bayrı, 1952/2: 490).

İlk ilmî seyahate dair bir rapor hazırlanır ve basılır ancak diğerleri için bu durum söz konusu olmamıştır. İkinci ve üçüncü ilmî seyahatten elde edilen veriler, *Halk Bilgisi Haberleri*

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Özen, Kutlu. 1984. "Divriği Yağbasan Köyü Muallimi Halil Sami'nin Sivas İlinde İlk Köy Folkloru Araştırması." *Halk Kültürü*. 1: 103-12.

Dergisi'nde peyderpey yayımlanmış, dördüncüsü ise M. Halit Bayrı tarafından *Halk Âdetleri ve İnanmaları* (1939) adıyla kitaplaştırılarak Eminönü Halkevi yayınları arasından çıkarılmıştır.

15 Ağustos-27 Eylül 1929 tarihleri arasında gerçekleştirilen ilk derleme seyahatinde mali sıkıntılar nedeniyle Abdülkadir İnan, ilk önce İstanbul Konservatuvarının Doğu Anadolu'da yapacağı derleme gezisine dâhil edilmiş ancak sonrasında Konservatuvar bu fikirden bilinmeyen bir sebeple vazgeçmiştir. 1930 yılında Halk Bilgisi Derneği İlim Encümeni kararıyla yayımlanan *Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor*, derneğin derleme gezisinde neler derlediğini ve bunları nasıl yayına dönüştürdüğünü görmek açısından oldukça yararlıdır. Rapora başlangıç yazısını yazan M. Halit Bayrı, Abdülkadir İnan'ın bu raporun haricinde "hem şarkî Anadolu'daki dernek teşkilatı hem de dernek dışında halkbilgisi ile iştigal edenlerle temaslarda bulunduğunu" ve "derneğin idari ve ilmî vaziyeti ve umumiyetle halk bilgisi mesaisinin tarz ve mahiyeti hakkındaki kanaatlerini de ayrı bir rapor" ile bildirdiğini ifade eder (Bayrı, 1930: 3). İnan'ın Derneğe sunduğu ikinci rapor, o dönemlerde halk bilgisi olarak yerleşmiş ve kabul görmüş halk bilimi çalışmalarına bakışı aydınlatması açısından önem taşımaktadır.

Dernek tarafından yayımlanan *Rehber*'de halk bilgisi olarak tanımlanan konular arasında halk edebiyatı ile ilgili kısım oldukça sınırlı bir yer tutmasına rağmen, Abdülkadir İnan derleme sırasında gerçekleştirdiği temaslarda halk bilgisi ile meşgul olanların "halk edebiyatı ve bunun da manzum kısımlarının haricine" çıkamadıklarını görür. Bayrı, Dernek merkezine gönderilen derlemelerin dörtte üçünün hatta daha fazlasının halk edebiyatı ile ilgili olduğunu söyleyerek bunun bir "hakikat" olduğuna dikkat çeker. "Halkbilgisi mesaisinin dar bir köşede sıkışıp kaldığını düşünen" Bayrı'ya göre bunun iki nedeni vardır. Bunlardan ilki "halk bilgisinin şümulüne giren unsurların lâyıkile tefrik ve teşhis edilememesi," diğeri ise "bu unsurları toplamanın müşkül farzolanmasıdır" (Bayrı, 1930: 6). Önceki derleme çalışmalarını da göz önünde bulduğumuzda buna belleklerde yaşayan sözlü ürünlerin unutulup kaybolmasından kaynaklanan korkuları da eklemek gerekecektir.

İlk derleme seyahatinde *Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber*'de belirlenen halk bilgisi kadrolarına büyük ölçüde uyulduğu görülür.⁶ Bayrı, raporun "Başlangıç" kısmında İnan'a derleme için "kat'î bir program verilmediğini, yalnızca temas edeceği mevzulara ait umumi bir direktifle" yetinildiğini ifade etmiştir (Bayrı, 1930: 7).

Derlemelerin Abdülkadir İnan'ın yalnızca kendisi tarafından yapıldığı düşünülse de İnan, derlemelerde kendisine yardımcı olanları "Rapordaki maddelerin toplanmasına yardım edenler" başlığıyla raporun sonunda listeler.⁷ Listeye bakıldığında Halk Bilgisi Derneğinin şubelerinde çalışanlardan, eğitim müfettişlerinden, eğitim müdürlerinden ve öğretmenlerden yardım alındığı görülmektedir. Derneğin Anadolu'da açılan şubelerinden ve eğitimcilerden destek alarak bir anlamda yurt çapında yarattığı etkiden derleme seyahatlerinde de yararlandığı ortaya çıkmaktadır.

Derneğin ilk gezisini raporlaştıran Abdülkadir İnan, kaynak kişilere ilişkin bir liste vermiştir. Ancak derlemelerden elde edilen bilgilerin sonuna kaynak kişilerin hangi ilden olduğunu, adını, eğer biliyorsa mesleğini yazmıştır. Ancak bu yazımlarda ortak bir sistematik olmadığı görülür. İnan, ilmî seyahate dair raporunu yazarken kaynak kişilerden elde ettiği bilgileri kimi

⁶ Derleme yapılan konular, raporun fihrist bölümünde şöyle verilir: Ev teşkilatı, Ateş ve ocak, Ziraat hayatına müteallik maddeler, Çobanlığa ve hayvanlara müteallik maddeler, Mahallî sanatlar, Aşık oyunları, Ziyaretgâhlar, yatırlar, mübarek tepeler, Doğum âdetleri ve çocuk terbiyesi, Evlenme ve aile, Ölü, defin, taziye, Coğrafi isimler, Kürek kemiği, Müteferrik akideler, hurafeler ve halk tedavisi ve Çoban türküleri (Ayrıntılı bilgi için bkz. İnan, Abdülkadir. 1930. *Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor*. İstanbul: İktisat Matbaası.

⁷ Mustafa Reşit Bey (Halk Bilgisi Derneği Erzurum Mümessili, Maarif Emini), Fahri Bey (Erzincan Orta Mektebi Müdürü), Sefa Bey (Gümüşhane Maarif Müdürü), Şevket Bey (Trabzon İlk Tedrisat Müfettişi), Nazif Bey (Trabzon İlk Tedrisat Müfettişi), Ahmet Bey (Erzurum İlk Tedrisat Müfettişi), Mehmet Şakir Bey (Halk Bilgisi Derneği Sinop Muhabiri), Viçeli Celal Bey (Trabzon'da Muallim) İnan'a derlemeleri sırasında yardım etmişlerdir (İnan, 1930:67).

zaman özetleyerek kimi zaman da onların ağızından olduğu gibi aktarır. Bazı bilgileri desteklemek için kitabi bilgiler kullanır. Geleneklerin ve göreneklerin Orta Asya'daki biçimleriyle bağlantı kurar.

M. Halit Bayrı, ikinci seyahatte Gaziantep, Kilis ve Nizip'ten derlenmiş olan folklor malzemelerinin tasnif ve tanziminin Abdülkadir İnan tarafından üstlenildiğini ancak Türkiyat Enstitüsündeki işleri ve Türk Dil Kurumu uzmanları arasına alınmasından doğan iş yükünden dolayı İnan'ın bu görevi yerine getiremediğini ve görevin kendisine verildiğini ifade eder. Bayrı da bu derleme verilerini Abdülkadir İnan, Hurşit Alparşlan ve Ali Rıza Yalğın imzalarıyla *Halk Bilgisi Haberleri*'nde yayımlar⁸ (Bayrı, 1952/2: 490).

Gaziantep, Kilis ve Nizip'te gerçekleştirilen ikinci derleme seyahatine ilişkin *Halk Bilgisi Haberleri*'nde yer alan bir yazıya göre, birinci derleme seyahatinde "konservatuvar Heyeti – doğru veya yanlış- musiki eserlerinin gezici mahsuller olduğu" düşüncesiyle şehirler ve kasabalar dışında bir derleme gerçekleştirilmemiştir. Ancak ikinci derleme seyahatinde toplanacak malzemenin şehirlerin ve kasabaların dışında "köylerde, köylüler ve aşiretler arasında" aramaları istenmiştir ("İkinci Seyahat," 1930: 10). İkinci derleme gezisi sırasında derleme gezisine ilişkin fotoğraflar çekildiği ve derlemelerin resimlerle birlikte yayımlanacağı ifade edilir ("İkinci Seyahat," 1930: 13).

Bayrı, kendisinin gerçekleştirdiği Balıkesir, Dursunbey ve Sındırgı'da yapılan derlemelerde yörenin ileri gelenlerinden yardım alındığını belirtir. Balıkesir milletvekili Süreyya Özgeveren, Balıkesir eski milletvekili Basri Çanta ve Çanta aracılığıyla tanıştıkları öğretmenler Mehmet Ragıp ve Osman Nazif, İstanbul Erkek Lisesinde iken derneğe kaydolmuş Ruhi Sadi ve Dursunbey Belediye Başkanı Hulusi ve memur Ragıp Gökçeli derlemelerde kendisine yardım etmişlerdir.

Derleme gezilerinde eski Türk kavimlerinin izlerinin sürülmesi ikinci derleme gezisi için de geçerlidir. "Eski Oğuz boylarının Anadolu'da büyük bir istihaleye maruz kaldıkları"nın görüldüğü, "eski Oğuz boylarının isimlerine bu gün bir köy, yahut küçük bir oymak ismi halinde tesadüf edilmiş, eylevm aşiret halinde yaşayan veya aşiret an'anelerine sadık kalan kabilelerin yeni teşekküllerden ibaret olduğu"nın gözlemlendiğine dair veriler sıralanmıştır. "Anadolu'da pek güç rastlanan Bozkurt efsanesinin izlerine Gazi Ayıntap'ta sık sık tesadüf edildiği" de derleme gezisinden sonra yazılan yazılarda kendisini göstermiştir ("İkinci Seyahat," 1930: 12).

Bayrı, Maraş'ta gerçekleştirilen üçüncü ilmî seyahate dair verilerin de *Halk Bilgisi Haberleri*'nde yayımlandığını belirtir⁹(Bayrı, 1952/2: 490). Müşfika İnan'ın derlemelerinde ağırlıklı olarak kadın kaynak kişilerle görüştüğünden evlilik, doğum ve halk inanışları temalarının biraz daha ağırlık kazandığı görülmektedir.

Derneğin son derleme gezisi M. Halit Bayrı tarafından *Halk Âdetleri ve İnanmaları* adıyla kitaplaştırılır.¹⁰ Bayrı, kitaba yazdığı başlangıç yazısında Hikmet Turhan Dağlıoğlu ile yaptığı derleme çalışmalarının Balıkesir'in Sındırgı ve Dursunbey kazalarına dayandığı oysaki Balıkesir'in bunların dışında sekiz kazasının daha bulunduğunu, buralarda da derleme çalışmalarının bir an önce başlatılması gerektiğine dikkat çeker (Bayrı, 1939: 3). Bayrı'nın derleme notlarını

⁸ Bayrı'nın yayımladığını ifade ettiği yazılar şunlar olmalıdır: Alparşlan, Hurşit. 1940a. "Kilis'te Kullanılan Halk İlaçları." *Halk Bilgisi Haberleri*. 106: 249-50. Alparşlan, Hurşit. 1940b. "Gaziantep'te Halk Sanatları." *Halk Bilgisi Haberleri*. 107: 269-72. Alparşlan, Hurşit. 1940c. "Gaziantep'te Yemencilik." *Halk Bilgisi Haberleri*. 109: 23-24. İnan, Abdülkadir. 1940a. "Gaziantep Vilayetinde Türkmenler." *Halk Bilgisi Haberleri*. 102: 137-41. İnan, Abdülkadir. 1940b. "Gaziantep'te Aleviler ve Muhtelif İnanmalar." *Halk Bilgisi Haberleri*. 110: 37-40. İnan, Abdülkadir. 1941. "Gaziantep Köyleri ve Barak Oyunları." *Halk Bilgisi Haberleri*. 122: 29-31. Yalğın, Ali Rıza. 1941. "Gaziantep'te Ad Verme Âdetleri." *Halk Bilgisi Haberleri*. 112: 87-89.

⁹ Bu yazılar şunlar olmalıdır: İnan, Müşfika. 1941. "K. Maraş'ta Halk Âdetleri ve İnanmaları." *Halk Bilgisi Haberleri*. 119: 270-71. İnan, Müşfika. 1940a. "Urfa'da Ziyaret Yerleri I." *Halk Bilgisi Haberleri*. 99: 49-52. İnan, Müşfika. 1940b. "Urfa'da Ziyaret Yerleri II." *Halk Bilgisi Haberleri*. 100:77-79.

¹⁰ Bayrı, Mehmet Halit. 1939. *Halk Âdetleri ve İnanmaları*. İstanbul: Burhanettin Basımevi, İstanbul-Eminönü Halkevi, Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı.

kitaplaştırdığı dönemde Halk Bilgisi Derneği kapanmıştır, Halkevlerinin Dil, Tarih ve Edebiyat Şubeleri, halk bilgisi derlemeleri ile ilgilenmeye başlamıştır. Dolayısıyla Bayrı, diğer kazalarda yapılacak derlemeleri halkevlerinin ilgili şubesinden beklemektedir. Kitap, “Balıkesirde Halk Sanatları,” “Balıkesirde Halk Âdetleri ve İnanmaları,” “İstanbul’a Ait Birkaç Not” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Bayrı 1939). Kitapta sistemli bir biçimde kaynak kişi bilgisi verilmemişse de bazı kısımlarda derleme yeri ve tarihi, kimden derlendiği bilgisi okurla paylaşılmıştır.

Derleme seyahatleri ve bu derlemelerden hareketle üretilen metinler, “derlemenin pratikte nasıl yapılacağı” gösterilmesi açısından oldukça önemlidir. Derneğin derlemecilik konusundaki düşüncelerinin ve derlemelerinin görünür olduğu bir diğer alan süreli yayıncılık faaliyetleridir. Tek sayı yayımlanabilen *Halk Bilgisi Mecmuası* ve dernek çatısı altında on dokuz sayı çıkan *Halk Bilgisi Haberleri* halk bilimi derlemeleri açısından bir koleksiyon değeri taşımaktadır.

Halk Bilgisi Mecmuası

1927 yılında kurulan Türk Halk Bilgisi Derneği, *Halkbilgisi Toplayıcılarına Rehber* adlı kılavuzuyla eş zamanlı olarak halk biliminde yaşanan metot sorununa *Halk Bilgisi Mecmuası* adlı yayınında dikkat çeker. *Mecmua*, 1928 yılında İstanbul İktisat Matbaası tarafından Arap harfleriyle yayımlanır. Mecmuanın Latin harflerine aktarımı lisans tezi düzeyinde çeşitli üniversitelerde yaptırılmıştır ancak Latin harfli baskısı yapılmamıştır.¹¹

Halk Bilgisi Mecmuası yalnızca bir sayı yayımlanmışsa da aslında devamı gelecek bir yayın olarak düşünülmüştür. Bu nedenle *Mecmua*’nın başında yer alan “Yürüyeceğimiz Yol” başlıklı bölüm, *Mecmua*’nın bundan sonra nasıl bir yol izleyeceğini vermeyi amaçlar. *Mecmua*’nın “Tetkik, Anasır, Terbiye ve Kitabiyat, Şuûn kısımlarından oluşacağı ifade edilir (*Halk Bilgisi Mecmuası*, 1928: 1). *Mecmua*’nın ilk kısmı tetkiklere ayrılır ve bu tetkiklerin “halk bilgiçlerinin toplamış oldukları malzemeyi kendi fikirleriyle bir izah çerçevesi içinde neşrettikleri” belirtilir (*Halk Bilgisi Mecmuası*, 1928: 2). Tetkik kısmında “halk bilgisi” ictimai ilimlere yardımcı olacak medeniyet âleminde henüz yeni denecek bir ilim olarak tanımlanır. Türkiye’de “büsbütün yeni ve hatta başlamamış” olarak gösterilen halk bilgisine ilişkin malzeme toplanmadığı, toplanma usullerine yönelik hiçbir yol gösterenin olmadığına dikkat çekilir. Bu nedenle de toplanan malzemelerin yorumlanmasında “hatalara düşmek ihtimali” vardır (*Halk Bilgisi Mecmuası*, 1928: 2). Dernek, halk bilgisi ürünlerinin nasıl toplanacağına ve tetkik edileceğine ilişkin usulleri göstermeyi hedeflerken “müdekkiklerden” halk bilgisi ürünlerini incelerken kati hükümlerden kaçınmalarını ister:

Mecmua aslında bu şekilde folklor çalışmalarında uzun bir süre boyunca çözüme kavuşturulamayacak folklorcu yalnızca malzeme mi derler, yoksa o malzemeyi analiz etme işini de mi üstlenir noktasında düğümlenen tartışmaların da başlatıcısı olmuştur. Halk bilimi konusundaki bu metot eksikliğini ülkede disiplinin yeniliğine bağlayan dernek, bu dönem ilim erbabının halk biliminin mahiyetini izah etmek ve nazariyeler üretmektense malzemeleri derlemek ve onları aslına uygun bir biçimde aksettirebilmenin daha önemli olduğuna dikkat çeker. Ancak bu ilimle uğraşanların alelade bir aracı olarak değerlendirilmelerinin de onları gücendirebileceğinden çekinen dernek yönetimi şöyle bir formül bulur: “Kesin yargılara ya da genellemelere gitmeden geçici, az çok ilmî, temeli sağlam kanaatlere varmak.” Toplanan malzemelerin “analizsiz” ve “yordsuz” hâlini verme konusundaki bu tutum, sonraki halk bilimi çalışmalarında da kendisini gösterir. Derlenen malzemelere ilişkin teoriler üretme konusunda “eksik donanımlı” ilk dönem “halk bilgiçleri”nin tereddütleri disiplinin yerleştiği sonraki dönemlerde de devam eder. Bunun geçmişten gelen bir “teamül mü olduğu yoksa halk bilimcilerin analizi gereksiz mi gördükleri” sorusu elbette tartışmaya açıktır. Ancak halk bilimini kuru malzemeler yığınınına dönüştüren bu tavır, günümüz halk bilimi çalışmalarında da eleştirilen bir konudur. Halktan toplanan malzemelerin ne yapılacağı konusu, *Mecmua* tarafından ayrı bir tartışma konusu hâline getirilir. Mecmuada, halk bilgisi tetkiklerini “ilmin kuru ve mücerret fezası içinde ölü

¹¹ *Halk Bilgisi Mecmuası* ile ilgili bu kısım yazılırken Emine Çakır’ın aktardığı metinden faydalanılmıştır. Emine Çakır’a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

bir halde yaşatmak” yerine onları mücerritlikten kurtarıp müşahhas yaşayışla ilişkisini kurmaya yönelik” “tatbiki (uygulamalı) ve terbiyeli mesaiyi” hedefledikleri ifade edilir (*Halk Bilgisi Mecmuası*, 1928: 3).

Halk Bilgisi Derneği ile birlikte metodik çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Bunun yanı sıra folklor, halkı eğitim ve kültür açısından yükseltme yollarından biri olarak görülmüştür. Halk bilimi çalışmalarının ferdi zevkleri tatmin etmeye yönelik çalışmalar olmaktan çıkarılıp bir anlamda toplumsal fayda elde edilmesi beklenen bir alana dönüşmesi de bu anlamda önemlidir. *Halk Bilgisi Mecmuası*’nda derlemenin neden yapılacağı ve hangi amaçlarla kullanılabileceğine yönelik bu teori yazıları, *Halk Bilgisi Haberleri*’nde Türkiye’nin dört bir yanından gelen derleme yazılarına yerini bırakır.

Halk Bilgisi Haberleri

Türk Halk Bilgisi Haberleri Dergisi, 1 Teşrinisani 1929 tarihinde yayın hayatına başlar. Dergide folklorla ilgili genel yazılar, halk hayatı, halk hekimliği, halk inançları, gelenek ve görenekler, geçiş dönemleri, halk edebiyatı, halk müziği ve çalgılar, el sanatları, halk tiyatrosu, halk oyunları, çocuk oyunları, halk eğlenceleri ve kitap tanıtımı ile ilgili yazılara yer verildiği görülmektedir.¹²

Halk Bilgisi Derneği tarafından on dokuz sayı çıkarılabilen dergi, 1 Mayıs 1931 tarihli on dokuzuncu sayıdan sonra iki yıl süreyle çıkarılamaz.¹³ İki yılın sonunda derginin yeni sayısı çıkar ve bu sayıda halkevlerinin kurulduğu, *Halk Bilgisi Haberleri* dergisinin bundan sonra İstanbul Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi tarafından çıkarılacağı belirtilir. Derginin “mesleğinde hiçbir değişikliğin olmadığı”na dikkat çekilir (“Okuyucularımıza,” 1933: 161).

Dergi, halk bilimi ile ilgili pek çok konuda ham veriler yayımlayan ve bunları analize sunmayan bir dergidir. Derleme yapılan kaynak kişilerin ve derleme tarihlerinin düzensiz ve çoğu zaman eksik olması, bu verilerin ilim adamları tarafından kullanılabilirliği konusunda tartışma yaratsa da dergi yaptığı bu ham malzeme yayımlama işini çok önemsemektedir. Derginin altıncı yılına ilişkin bir yazıda başlangıçta gösterişsiz bir programla işe başlandığı ifade edilir. Derginin programı, “Mecmuanın mahdut sahifelerini, memleketin muhtelif köşelerinde derlenen ve hiç el sürülmeden, hiç işlenmeden gönderilen halk bilgisi malzemesine tahsis etmekten ibaret” olarak tanımlanır (Bayrı, 1936: 1-3). Derginin malzemeleri ham hâlde yayımlama konusundaki bu ısrarı zaman zaman eleştirilmiş, bilimsel inceleme yazılarına da yer verilmesi konusunda ısrar edilmiş, münakaşa ve mücadeleye bile girilmiştir. Ancak dergi, “gayesini bilen ve bu gayeye nasıl varabileceğini pek iyi tayin etmiş” ve bu ısrarları dinlemeyerek yoluna aynı istikamette devam etmiştir (Bayrı, 1936: 1-3). Bütün bu ham malzemelerin işlenmesi, derginin bilim adamlarından ve sanatçılardan beklediği bir konudur.

Mahir Şaul, *Halk Bilgisi Haberleri*’nin ham malzeme yayımlama konusundaki yaklaşımını, “Anadolu’nun çeşitli yerlerinde derlemeler yapan öğretmenleri, aydınları, halk kültürü gönüllülerini teşvik etmek, derlemelerini yayımlamak bir yandan da böylece malzemeyi çoğaltmak ve çıkarılamayan *Mecmuası*’nın kısmen yerini doldurmak için düşünüldüğünü” ifade eder. “Adından da akademik bir dergi olmadığı” anlaşılan *Halk Bilgisi Haberleri*’nin zamanla “tek uzmanlaşmış halk kültürü yayını olarak önem kazandığını” sonraki halk bilimi dergilerinin bilerek ya

¹² Derginin yazı indeksi ve dergi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, Ayşe. 2005. “Halk Bilgisi Haberleri Dergisi (İndeks ve Seçme Yazılar).” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Halit Bayrı, “On Birinci Yılın Başında” başlıklı yazısında dergide Türk diline ait 74, Türk halk edebiyatına ve saz şairlerine ait 188, masal, hikâye, menkabe, efsane olmak üzere 204, halk musiki-sine ve rakıslarına müteallik 27, umumiyetle âdetlere ve inanmalara taallük eden 155, aile ve cemiyet hayatına, halk hukuk ve iktisadiyatına ait 69, halk hekimliğine ve ilâçlarına dair 43, halk eğlencelerine ve oyunlarına ait 28, tenkit mahiyetinde 8, ve muhtelif bahisler üzerine 35 yazı yayımlandığını belirtmektedir (Bayrı, 1941: 1-2).

¹³ Dergi, 1 Mayıs 1931 ve 25 Nisan 1933 tarihleri arasında yayımlanamamıştır. Fuat Köprülü’nün girişimleriyle derginin Eminönü Halkevi’nin bir yayın organı hâline dönüştüğü ifade edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erbilek. İsmail Nami. 1940. “Yüzüncü Nüsha.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 100: 65-67.

da dolaylı olarak *Halk Bilgisi Haberleri* örneğine göre çıkarıldığını” iddia eder (Şaul, 1974: 3). Hatta Şaul, 1949’dan itibaren İhsan Hınçer tarafından çıkarılan *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*’ni “genel nitelikleriyle” *Halk bilgisi Haberleri*’nin “devamı sayılabileceğini” savunur (Şaul, 1974: 4).

Halk Bilgisi Haberleri dergisinde yer alan yazılar, olduğu gibi verilen derleme metinlerinden oluşur. Dernek üyeleri yapmış oldukları derlemeleri dergiye yollarlar ve dergide isimleriyle yayımlanır. Yazılarda herhangi bir analiz ya da bilimsel yaklaşımla ele alınan bir konu yoktur. Dolayısıyla derlemeleri gerçekleştirenlerin derledikleri ürün hakkında neler düşündüklerini çoğu zaman bilemeyiz. Ancak yazıların içerisinde sınırlı da olsa “merak ve sorgulama” yüklü ifadelerle rastlanır. Derginin ilk yıllarında yayımlanan yazılarda Türk Cumhuriyetleriyle ilişki kuran ve ortaklıkları öne çıkaran yazıların¹⁴ yanı sıra Orta Asya’daki Türklerle ilişki kurmayı hedefleyen yazılara da rastlanır.

Halk inanışları ve halk hekimliği gibi konular halk biliminin bıçak sırtı alanlarından. Bu alanlarda hem derleme yapmak zordur hem de derlenen verileri “objektif” bir biçimde yorumlama konusunda sıkıntılar yaşamak mümkündür. Özellikle Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte bu alanlara daha temkinle yaklaşılır hâle gelmiştir. Ancak *Halk Bilgisi Haberleri*’nde yer alan yazılarda bu konulara nispeten “tarafsız” ve “ilmî” açıdan yaklaşmıştır.

Halk Bilgisi Haberleri dergisinde değişen yönetimin ve yaşam şartlarının gelenekler üzerinden değerlendirildiği de açıkça görülmektedir. Bayrı, Cumhuriyet’in kuruluşuna kadar tıpkı yüksek ve orta tahsil gibi ilk tahsilin de ihmal edildiğini “başı boş ve eli değnekli hocalara teslim edildiğini” belirttikten sonra (Bayrı, 1942: 49) mektebe başlama törenlerinden bahseder. Şimdiye mektebe başlamanın, hiçbir törene bağlı olmayan, basit bir kayıt muamelesinden ibaret olduğuna dikkat çeker. “Cumhuriyet idaresinin eski mektebe başlama törenlerini unutturduğunu, fakat onun yerine halkta tahsil aşkını uyandırdığını” belirtir (Bayrı, 1942: 52).

M. Halit Bayrı, 1932 senesinde genel merkezden Başkan İshak Refet imzasıyla resmî bir yazı aldığını, bu yazıda “Atatürk’ün emir ve irşadiyle memleketin her tarafında Halkevlerinin kurulmak üzere olduğunu, Derneğin Halkevleriyle işbirliği yapmaya karar verdiğini” belirtir (Bayrı, 1952/3: 570). Bunun üzerine hem İstanbul şubesi hem de Anadolu’daki şubeler Eminönü Halkevine devredilir. *Halk Bilgisi Haberleri* de Eminönü Halkevinin yayın organı olarak çıkarılır. Dernek, 2 Eylül 1946’da İstanbul’da Derneğin eski faal üyeleri tarafından yeniden kurulur.¹⁵ 1951 yılında İhsan Hınçer’in gönüllü kabulüyle *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* derneğin yayın organı olarak çıkmaya başlar (Tan, 2006: 18). Aynı yıl, “Türk Folklor Aşıkları!” hitabıyla başlayan bir yazıda halk bilimiyle ilgilenenlere yönelik bir mektup hazırlanır ve derledikleri malzemelerin neler olduğu konusunda Derneği bilgilendirmeleri istenir. “Eksiğiniz malzeme midir, metod mudur? Eleman mıdır? Bildirin de hemen yetişmeye çalışalım” sözleriyle derleme çalışmalarında önceki dönemlerde yön gösterici olan derneğin tekrar benzer bir rolü üstlenmeye hazırlandığı duyurulur. Derlenen verilerin de “muntazam” bir şekilde çıkan *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* tarafından kullanılacağı belirtilir (Banarlı, 1951: 273).

Osmanlı Devleti ile “cahil, fakir ve geri” bırakıldığı düşünülen halk üzerine temellenen Türkiye Cumhuriyeti aydını, ulus devletinin diğer fertleriyle bağlar kurmayı hedeflemiştir. 1927 yılında kurulan ve kısa sürede Anadolu’da pek çok şube açan Türk Halk Bilgisi Derneği bu hedeflere hizmet eden kurumlardan biri olmuştur. Folklorun henüz bilimsel bir disiplin olarak üniversitelerde eğitiminin verilmediği bu dönemde, eğitilmiş ve aydın kişilerden yararlanılmıştır.

14 Abdülkadir İnan “Köroğlu’na ait Kitabiyat” başlıklı yazısında Azerbaycan ve Türkistan gibi ülkelerde ortak bir destan olan Köroğlu’nu “tetkik sırası gelmiş ilmî ve harsî meselelerden biri” olarak değerlendirir (Abdülkadir, 1929: 13). İsmail Hikmet “Türk Ülkelerinde Halk Bilgisi Hareketleri” başlıklı yazısında Türk ülkelerindeki “halkı ve halkçılığı tetkik” hareketlerine dikkat çeker ve bu hareketin “canlı ve kutlu bir neticesi olacağı” düşüncesini taşır (İsmail Hikmet, 1930).

15 Derneğin tüzüğünde yer alan bilgilere göre kurucu azalar: Murat Uraz, Yusuf Ziya Demirci, M. Halit Bayrı, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, A. Süheyl Ünver, Orhan Tuna, Safa Şevket Erkün, İbrahim Kafesoğlu ve Fahrettin Kırzioğlu’dur.

“Amatör folklorcular”, Türkiye’nin dört bir yanında gerçekleştirdikleri derlemelerle “halk kültürü hazinesini” belgelemişlerdir. Derneğin yayın organı olan *Halk Bilgisi Haberleri* bu hazineyi görürünür kılan bir folklor belgelidir. Dernek, *Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber*i Anadolu’dan derleme yapmaya gönüllü “amatör folklorculara” halk bilgisinin ne olduğunu ve nasıl derleme yapılacağını göstermek amacıyla hazırlamıştır. Folklorun kadrosunu ortaya koyan ve derlemeye yönelik pratik bilgiler içeren bu *Rehber* aracılığıyla derneğin üyeleri Anadolu’nun pek çok yerinde derlemeler yapmıştır. Bu *Rehber*te, sistemsiz, gelişigüzel ve bir bakıma metotsuz sayılan folklor derlemelerinin bir nebze de olsa metot kazanacağı düşünülmüştür. Aydının kendi köylüsünü, geleneklerini, inanışlarını keşfi olarak algılanan derleme çalışmaları, geç kalınmış ve bir an önce tamamlanması gereken bir proje olarak görülmüştür.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdülkadir. (1929). “Köroğlu”na Ait Kitabiyat.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 2: 13-15.
- ALANGU, T. (1983). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- BANARLI, N. S. (1951). “Yeni Hamlesi Münasebetile ‘Türk Halkbilgisi Derneği’ Tarafından Neşredilen Beyanname.” *Türk Folklor Araştırmaları*. 18: 273.
- BAYRI, M. H. (1930). “Başlangıç.” *Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor*. Abdülkadir İnan. İstanbul: İktisat Matbaası.
- BAYRI, M. H. (1936). “Altıncı Yıl.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 61: 1-3.
- BAYRI, M. H. (1939). *Halk Âdetleri ve İnanmaları*. İstanbul: Burhanettin Basımevi, İstanbul-Eminönü Halkevi, Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı.
- BAYRI, M. H. (1941). “On Birinci Yılın Başında.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 121: 1-2.
- BAYRI, M. H. (1942). “İstanbulda Mektebe Başlama.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 123: 49-55.
- BAYRI, M. H. (1952/1). “Halkbilgisi Derneğine Aid Hatıralar. IV. Şubeler ve Temsilcilikler.” *Türk Folklor Araştırmaları*, sayı: 30: 474-475.
- BAYRI, M. H. (1952/2). “Halkbilgisi Derneğine Aid Hatıralar. Konferanslar, Törenler, Anketler ve Derleme Seyahatleri.” *Türk Folklor Araştırmaları*. 31: 489-490.
- BAYRI, M. H. (1952/3). “Halkbilgisi Derneğine Aid Hatıralar IX. Son Safha.” *Türk Folklor Araştırmaları*. 36: 570-571.
- ERBİLEK. İ. N. (1940). “Yüzüncü Nüsha.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 100: 65-67.
- Halk Bilgisi Mecmuası*. 1928. İstanbul: İktisat Matbaası.
- “İkinci Seyahat.” 1930. *Halk Bilgisi Haberleri*. 11: 9-13.
- İNAN, A. (1930). *Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor*. İstanbul: İktisat Matbaası.
- İsmail Hikmet. (1930). “Türk Ülkelerinde Halk Bilgisi Hareketleri.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 3: 1-3.
- KOŞAY, H. Z. (1974). “1927’de Etnografya Cemiyeti Kurma Teşebbüsü.” *Etnografya, Folklor, Dil, Tarih v.d. Konularda. Makaleler İncelemeler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası. ss. 81-82.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad. 2008. “Yeni Bir İlim Halkiyat ‘Folk-lore.’” *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. (Ed. M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayınları. ss. 377-379.
- Mehmet Halit. (1930). “İlk Merhalede.” *Halk Bilgisi Haberleri*. 12: 1-7.
- “Okuyucularımıza.” Nisan 1933. *Halk Bilgisi Haberleri*. 20: 161.
- ÖZEN, K. (1984). “Divriği Yağlıbasan Köyü Muallimi Halil Sami’nin Sivas İlinde İlk Köy Folkloru Araştırması.” *Halk Kültürü*. 1: 103-12.
- ŞAUL, M. (1974). “Halkbilimi Dergileri.” *Folklor Doğru*. 33: 3-6.
- TAN, N. (2006). *Kuruluşunun 80. Yılı Dolayısıyla Türk Halk Bilgisi Derneği*. Ankara: BRC Basım Matbaacılık.

- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. (1938). "Sinop'ta Çocuklara Ait Halk İnanmaları." *Halk Bilgisi Haberleri*. 75: 49-54.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. (1972). *Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı.
- YÖNETKEN, H. B. (1969). "Bizde İlk Halk Bilgisi Derneği Teşebbüsü ve Bir Tarihî Belge." *Türk Folklor Araştırmaları*. 133: 2197-98.